

UNIVERZA V LJUBLJANI  
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA  
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Špela LISEC

**ANALIZA STANJA NASADA V PARKU GRADU  
MOKRICE**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI  
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA  
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Špela LISEC

**ANALIZA STANJA NASADA V PARKU GRADU MOKRICE**

DIPLOMSKO DELO  
Visokošolski strokovno program

**ANALYSIS AND CONDITION OF PLANTATION IN PARK MOKRICE**

GRADUATION THESIS  
Higher professional studies

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo je zaključek Visokega strokovnega študija agronomije, smer Hortikultura, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za agronomijo je za mentorja diplomskega dela imenovala doc. dr. Gregorja OSTERCA.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Katja VADNAL  
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: doc. dr. Gregor OSTERC  
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: doc. dr. Nika KRAVANJA  
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Špela LISEC

## KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

|    |   |
|----|---|
| ŠD | Vs  |
| DK | UDK 635.925:712.41 (497.4 Mokrice) (043.2)  |
| KG | okrasne rastline/parki/grajski vrtovi/analiza/grad Mokrice  |
| KK | AGRIS A50   |
| AV | LISEC, Špela  |
| SA | OSTERC, Gregor (mentor)   |
| KZ | SI-1000, Ljubljana, Jamnikarjeva 101  |
| ZA | Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Agronomijo  |
| LI | 2008  |
| IM | ANALIZA STANJA NASADA V PARKU GRADU MOKRICE   |
| IN | Diplomsko delo (Visokošolski strokovni študij)  |
| TD | VII, 24, [1] str., 12 sl., 14 vir.  |
| IJ | sl  |
| JI | sl/en   |
| AB | Bistvo raziskave je pokazati, da je obstoječ grajski park možno uporabljati tudi danes, ne da bi grobo posegali vanj. Želimo opozoriti, da je za celovito ohranitev kulturne krajine, poleg ohranitve stavbne arhitekture, nujno potrebna tudi ohranitev zelenic. Z metodo terenskega opazovanja smo ugotovili, kateri deli parka so dejansko ostali na terenu; to so drevored, ribnik z otokom, trate in travniki, osrednji bowlin' green. Rezultati kažejo, da so v parku ohranili zasaditveno zasnovo iz 19. st.. V parku se je ohranilo okoli sedemdeset drevesnih vrst, kot so npr. bukve, divji kostanji, hrasti, platane, smreke, tise. Danes je večji del angleškega parka preurejenega v golf igrišče, ki se razprostira na 70 ha. |

## KEY WORDS DOCUMENTATION

|    |   |
|----|---|
| ŠD | Vs  |
| DC | UDC 635.925:712.41 (497.4 Mokrice) (043.2)  |
| CX | ornamental plants/parks/castle gardens/Slovenia   |
| CC | AGRIS A50   |
| AU | LISEC, Špela  |
| AA | OSTERC, Gregor (supervisor)   |
| PP | SI-1000, Ljubljana, Jamnikarjeva 101  |
| PB | University of Ljubljana, Biotechnical Faculty., Department of Agronomy  |
| PY | 2008  |
| TI | ANALYSIS AND CONDITION OF PLANTATION IN PARK MOKRICE  |
| DT | Graduation thesis (Higher professional studies)   |
| NO | VII, 24, [1] p., 12 fig., 14 ann.   |
| LA | sl  |
| AL | sl/en   |
| AB | The point of research is to indicate that the existing castle park is still in use. We want to discuss, that for preserving cultural landscape we must preserve also green areas not just architecture. Using the method of field-work we can find in park tree ally, pond, meadows and central bowling green. The results showed that the park preserve English landscape style from 19th century. In park Mokrice we can find seventy different plant species, like <i>Fagus</i> sp., <i>Quercus</i> sp., <i>Aesculus</i> sp., <i>Picea</i> sp., <i>Taxus</i> sp.. Present owner designed seventy hectares golf course from previous sixty hectares large park. |

## KAZALO VSEBINE

|              |   |          |
|--------------|---|----------|
|              | Ključna dokumentacijska informacija                       | str. III |
|              | Key words documentation                                   | IV       |
|              | Kazalo vsebine  | V        |
|              | Kazalo slik   | VI       |
|              | Kazalo preglednic   | VII      |
| <b>1</b>     | <b>UVOD</b>   | 1        |
| 1.1          | VZROK ZA RAZISKAVO  | 1        |
| 1.2          | NAMEN IN CILJ RAZISKAVE                                   | 1        |
| <b>2</b>     | <b>PREGLED OBJAV</b>                                      | 2        |
| 2.1          | ZGODOVINA GRADU MOKRICE                                   | 2        |
| 2.2          | NASTANEK IN RAZVOJ GRAJSKEGA PARKA MOKRICE                | 2        |
| 2.3          | IZBOR RASTLIN Z VIDIKA NAMEMBNOSTI                        | 4        |
| <b>2.3.1</b> | <b>Drevesa in grmovnice primerne za sajenje v skupine</b> | 4        |
| <b>2.3.2</b> | <b>Soliterna drevesa in grmi</b>                          | 5        |
| <b>2.3.3</b> | <b>Drevesa primerna za drevorede</b>                      | 6        |
| <b>2.3.4</b> | <b>Žive meje</b>  | 6        |
| <b>2.3.5</b> | <b>Vodni vrt</b>  | 8        |
| <b>2.3.6</b> | <b>Trata</b>  | 9        |
| 2.4          | OSKRBA  | 10       |
| <b>2.4.1</b> | <b>Oskrba dreves v parku</b>                              | 10       |
| <b>2.4.2</b> | <b>Oskrba grmovnic</b>                                    | 11       |
| <b>2.4.3</b> | <b>Oskrba živih mej</b>                                   | 11       |
| <b>2.4.4</b> | <b>Oskrba vodnega vrta</b>                                | 12       |
| <b>2.4.5</b> | <b>Oskrba trate</b>                                       | 12       |
| <b>3</b>     | <b>MATERIAL IN METODE</b>                                 | 14       |
| 3.1          | LOKACIJA GRAJSKEGA PARKA                                  | 14       |
| 3.2          | ANALIZA STANJA  | 14       |
| 3.3.         | METODE DELA   | 14       |
| <b>3.3.1</b> | <b>Drevored grajskega parka</b>                           | 14       |
| <b>3.3.2</b> | <b>Ribnik v grajskem parku Mokrice</b>                    | 15       |
| <b>3.3.3</b> | <b>Drevnina v grajskem parku</b>                          | 15       |
| <b>4</b>     | <b>REZULTATI</b>  | 16       |
| 4.1          | ZGODOVINSKA UREDITEV                                      | 16       |
| 4.2          | SEDANJA UREDITEV  | 16       |
| <b>4.2.1</b> | <b>Posamezni deli parka</b>                               | 17       |
| <b>4.2.2</b> | <b>Park preko leta</b>                                    | 19       |
| 4.3          | OSKRBA  | 19       |
| <b>5</b>     | <b>RAZPRAVA IN SKLEPI</b>                                 | 21       |
| 5.1          | RAZPRAVA  | 21       |
| 5.2          | SKLEPI  | 22       |
| <b>6</b>     | <b>POVZETEK</b>   | 23       |
| <b>7</b>     | <b>VIRI</b>   | 24       |
|              | <b>ZAHVALA</b>  |          |

## KAZALO SLIK

|  | str. |
|--|------|
| Slika 1: Grad in park na Žerovčevem načrtu struge reke Save, 1807. | 3    |
| Slika 2: Mokriški grad in park v mapi franciscejskega katastra.    | 4    |
| Slika 3: Angleški park v Mokricah.                                 | 17   |
| Slika 4: Drevored v parku Mokrice.                                 | 17   |
| Slika 5: Hrastov drevored.   | 17   |
| Slika 6: Ribnik.   | 18   |
| Slika 7: Šop vodnih perunik.                                       | 18   |
| Slika 8: Poškodovana travna ruša.                                  | 19   |
| Slika 9: Park Mokrice v poletnem času.                             | 19   |
| Slika 10: Neprimerna izbira cvetličnega lonca.                     | 21   |
| Slika 11: Poškodovana platana.                                     | 21   |
| Slika 12: Golf igrišče pred gradom.                                | 22   |

## KAZALO PREGLEDNIC

|   |      |
|---|------|
|   | str. |
| Preglednica 1: Popis drevnine v drevoredu grajskega parka Mokrice.            | 14   |
| Preglednica 2: Popis rastlin, ki rastejo ob ribniku v grajskem parku Mokrice. | 15   |
| Preglednica 3: Popis drevesnih vrst v grajskem parku Mokrice.                 | 15   |



## 1 UVOD

### 1.1 VZROK ZA RAZISKAVO

Grajski parki Slovenije imajo razmeroma enostavno zasnovo. Ta zasnova je večinoma renesančnega značaja in razen nekaj izjem močno spominjajo na srednjeveški vrt. To preprostost pa gre pripisati takratnim turškim vpadom, ki so terjali velike stroške za obrambo, zato je manj denarja ostalo za reprezentativne namene. Po porazu Turkov pri Dunaju so prišli boljši časi, s tem je prišlo do obnove in gradnje novih dvorcev v ravnici, v okolici pa so urejali baročne vrtove. Ker je bila Slovenija dolga stoletja sestavni del Avstro-Ogrske kraljevine so Slovenijo preplavljali isti kulturni tokovi, kar je očitno v njeni zgodovinski dediščini. Prvotni grajski vrtovi so bili namenjeni izključno uporabi njihovim prebivalcem. Sčasoma je zasnova zaradi družbeno – političnih sprememb postala povsem drugačna. Grajski vrtovi niso bili več pomembni zaradi njihovih prebivalcev, temveč so postali pomembni za širšo javnost. Danes lahko takšni vrtovi opravičijo najrazličnejše funkcije, od turistične do reprezentančne, služijo pa lahko tudi kombinaciji različnih dejavnosti (Ogrin, 1993).

### 1.2 NAMEN IN CILJ RAZISKAVE

Namen naloge je predstavitev namembnosti grajskih vrtov, ugotavljanje v kakšne namene so se uporabljali ti vrtovi nekoč in kako bi lahko ta prostor dandanes izkoristili z vidika zasaditve grajskih vrtov. Opozoriti želimo na dejstvo, da za celovito ohranitev kulturne dediščine ne zadostuje le ohranitev stavbne arhitekture, temveč je nujno potrebna tudi ohranitev zelenih površin ob njej.

Cilj diplomskega dela je pokazati, da je možno obstoječi grajski vrt uporabljati tudi v današnjem času, ne da bi grobo posegali v že obstoječ vrt in s tem ohranjeno kulturno dediščino naših prednikov.

## 2 PREGLED OBJAV

### 2.1 ZGODOVINA GRADU MOKRICE

Že v rimski dobi je bila na hribčku, kjer danes stoji grad Mokrice, vojaška utrdba romula. Mimo je vodila rimska cesta, ki je na slovenskem ozemlju povezovala Oglej, Ljubljano, Drnovo pri Krškem in je nato skozi Sisak peljala dalje na vzhod.

Dvorec se prvič omenja že leta 1444, toda podatki so skopi. Prvi znani lastniki gradu so bili Sebriachi, zadnji Sigmund do l. 1558, solastniki z njim so bili še plemeniti Reaknitz, Ferenc Tahy in Franz baron Stattenberg. 1560 leta pa postane prvi samostojni lastnik gosposčine Ambrož Gregorijanec. Gregorijanci so po letu 1560 ta pozno gotski gradič temeljito prezidali in mu dali podobo utrjenega renesančnega gradu. Iz tega obdobja je tudi grb, ki prikazuje ščit z vrano, ki ima s puščico prestreljen vrat, nad njo pa sta šesterokraka zvezda in polmesec. Grad sta po Ambrožu nasledila njegova sinova Baltazar in Štefan. Štefan je bil tudi hrvaški podban in je umrl leta 1593. Mokrice sta prevzela sinova Pavel in Nikolaj, ker pa Pavel ni imel potomstva, Nikolajeva sinova pa sta umrla zgodaj je tako izumrla moška veja Gregorijancev. Tako je Nikolajeva vdova Ana Marija Ankern svojo hčer Marto poročila z Ivanom Mosconom, Ano Barbaro pa z grofom Petrom Erdodyjem. Obe družini sta bili solastniki Mokric do konca 17. stoletja. Eden izmed Erdodyjevih naslednikov, Nikola grof Erdody, je bil tudi hrvaški ban in je umrl leta 1693 kot proslavljen vojak in zmagovalec nad Turki, potem pa je grad s posestvom prišel v roke družine Auersperg. Turjaški Dismas se je poročil s hčerko bana Erdodyja, Ano Barbaro. Za njim je Mokrice nasledil sin Wolfgang Nikolaj, ki se je oženil z grofico Lichtenberg, s katero sta predala posest sinu Nikolaju Tolentinu Auerspergu, ta pa potem Nikoli Francu Auerspergu. Zadnji Auersperg je bil Gustav Nikolaj. Hčerka zadnjih Auerspergov, Beatrice, se je leta 1874 poročila s Henrikom von Gagern, katerega rod je prihajal iz Nizozemske. Zaradi finančne stiske so Gagerni že med 1. svetovno vojno leta 1915 prodali polovico posestva grofu Economu iz Trsta, tako so bili Economi in Gagerni solastniki Mokric. Tedaj je Economo svoj delež prodal Milanu Prpiču, veletrgovcu z lesom, ta pa podjetju Berger iz Zagreba. Leta 1937 je dvorec s posestvom prešel v posest zagrebške nadškofije, ki je naredila v njem okrevališče za semeniščnike. Po okupaciji leta 1941 so ga Nemci razlastili, v njem pa namestili vzgojni zavod za svoj nacistični podmladek. Ko so leta 1945 zapuščali Mokrice, so s seboj odpeljali večino vrednih predmetov iz viteške dvorane, pohištvo, slike, celo baročne peči in kamine. Po vojni so bile Mokrice nacionalizirane, v gradu je bil otroški dom za vojne sirote, potem dom onemoglih starejših občanov. V šestdesetih letih so ga preuredili v gostišče. Temu namenu še vedno služi, saj je zlasti za obiskovalce iz sosednje države postal privlačna turistična točka. Danes so Mokrice last države, z njimi pa od leta 1978 dalje upravlja podjetje Terme Čatež (Stopar, 2001).

### 2.2 NASTANEK IN RAZVOJ GRAJSKEGA PARKA MOKRICE

Valvasor v svoji Slavi vojvodine Kranjske leta 1689 parka še ne omenja. Edini grafični dokument, ki prikazuje baročno podobo mokriškega parka, je šele iz leta 1807, ko je bil izdelan načrt porečja Save. Ker je kasneje zgorel ves grajski arhiv, o parku in gradu drugih podatkov takorekoč ni (Simič in Kolšek, 2000).

Razmere so se na Mokricah spremenile šele z nastopom Auerspergov in zlasti v drugi polovici 18. stoletja, ko je prevzel gospostvo Nikolaj Tolentin Auersperg. Ta si je pri takratnih oblasteh kaj kmalu priskrbel dovoljenje, da spremeni dotedanje pašnike ob dvorcu v nasade, potlej pa je pod vplivom sodobnih fancoskih enciklopedistov in zlasti tudi izkušenj, ki si jih je bil nabral med svojim dolgoletnim potepanjem po Evropi, uresničeval svoje zamisli. Od vsepovsod so prihajale sadike redkih drevesnih vrst in tako se je dotlej nekultivirani svet pričel spreminjati v park. Njegovo jedro je predstavljal južno od dvorca v baročni osi koncipirani nasad. Tega je pozneje, leta 1807, vrisal v mapni list načrtov za regulacijo reke Save geometer Franc Scherowic – Žerovec (slika 1), očitno že prej pa so ob vznožju grajskega hriba uredili tudi ribnike. Kar štirje so vrisani na avstrijski vojaški karti iz obdobja 1763 – 1787, vendar spremno besedilo ob tej specialki govori, žal, le o gradu (Stopar, 2001).



Slika 1: Grad in park na Žerovčevem načrtu struge reke Save, 1807 (Stopar, 2001).

Sklepamo lahko, da je park najverjetneje nastal v 18. stoletju in da so ga južno od gradu, kjer je še danes osrednji del sicer spremenjenega parka, zasnovali v izrazito pravilni osno simetrični obliki. Na baročni park še danes spominjajo baročne figure štirih letnih časov, barokizirana grajska kapela svete Ane s štukaturami v notranjosti ter vhodni portal v osi nekdanjega parka (Simič, 1995).

Današnja podoba je park začel dobivati v začetku 19. stoletja. Okoli leta 1825 je izšel franciscejski kataster in v njem je podoba parka povsem spremenjena (slika 2). Renesansčno-baročnega parka ni več. Park so občutno razširili in uredili v angleškem krajinskem slogu. Osrednji parter so spremenili v tratni parter t.i. bowlin' green, zasadili so večje število dreves, uredili so ribnik z otokom. Ravnice in brežino južno od dvorca so prepredle vijugave poti med svobodno raščenim drevjem. Načrt iz 19. stoletja prikazuje park v času njegovega največjega razcveta, najverjetneje za časa Gustava Auersperga (sina Nikolaja Franca). Največji vtis naredi že sama obsežnost parka, ki s svojimi 60 hektarji predstavlja eno večjih tovrstnih območij v Srednji Evropi, prav gotovo pa največje pri nas. V tem času so nastali tudi nekateri objekti, ki pa danes niso več ohranjeni (rastlinjaki, oranžerija, stara konjušnica in kovačija, husitska kapelica in drugo). Sredi 19. stoletja je park začel dobivati večje število eksotičnega drevja kot prispevek poznoromantičnega eksotizma. Parkovno urejanje se je tako bolj osredotočalo na zbirko dreves. Še danes najdemo v parku več kot 60 različnih drevesnih in grmovnih vrst. Ob koncu 19. stoletja so Mokrice obsegale 35 ha urejenega parka poleg gozda in travnikov. Park je v 20. stoletju počasi nazadoval, po 2. svetovni vojni pa je popolnoma opustel, tako da ga je polagoma začel preraščati gozd (Simič, 1995).



Slika 2: Mokriški grad in park v mapi franciscejskega katastra (Stopar, 2001).

Pomembnejša revitalizacijska dela v parku so se začela šele po letu 1988. Žal se program obnove, razen začetnih del ni realiziral, saj se je lastnik gradu preusmeril v izgradnjo golf igrišča (Simič, 1995).

S tem siromašenjem je ta sicer spomeniško z zakonom zaščiteni park v dobršni meri izgubil svoj nekdanji značaj, saj so mnogi njegovi deli, ki jih ni kazalo gospodarsko izkoriščati, povsem zaraščeni in nedostopni (Stopar, 2001).

Tako se je leta 1998 zgodilo, da so v parku posekali več skoraj stoletje in pol starih hrastov (Stopar, 2001).

## 2.3 IZBOR RASTLIN Z VIDIKA NAMEMBNOSTI

Rastline so najpomembnejše vrtno sestavine, določajo stil vrta, značaj in ga spreminjajo odvisno od letnega časa. Pri izboru rastlin moramo misliti v kateri del parka jih bomo posadili. Park, še posebej večji je običajno razdeljen, a je povezan v celoto. V njem najdemo drevorede, žive meje, travnike, gosto posajene sestoje drevja in grmovja, osamela drevesa, gredice z enoletnicami in dvoletnicami, vodne površine. S sajenjem v skupinah dosežemo močnejše učinke in se izognemo vtisu razmetanosti. Za posamično sajenje so idealna drevesa, ki imajo posebne cvetove ali liste. Za žive meje se uporabljajo rastline, ki se dobro obraščajo in imajo dolgo življenjsko dobo. Ob vodne prvine sadimo rastline, ki ljubijo vlago (Wright, 1996).

### 2.3.1 Drevesa in grmovnice primerne za sajenje v skupine

Veliki vrtovi pogosto niso posajeni samo s posameznimi drevesi, ampak tudi z manjšimi skupinami dreves in grmov. Posebno značilnost tem skupinam daje njihova raznolikost (Noordhuis, 2004).

Skupina dreves oblikuje čvrsto, zastoru podobno ogrodje bolj kot eno samo drevo. Drevesa v naravnih skupinah sadimo bolj skupaj, kot bi bilo to potrebno zaradi širjenja njihovih krošenj. Njihova rast bo zaradi tega verjetno vitkejša, ožja ali asimetrična, videz prepletene vejevja pa bo prijetno naraven (Gardiner, 1996a).

Če prostor dopušča posadimo tri ali več drevesnih ali grmovnih vrst v skupino. Skupine velikih dreves, kot so hrasti, bukve, ustvarjajo mogočne žariščne točke.

Čeprav so posamično zasajeni primerki lahko zanimiv del zasnove, bomo močnejše in harmonične učinke dosegli s sajenjem v skupinah ali kupčkih, še posebno z majhnimi rastlinami. S tem se izognemo občutku razmetanosti, ki je pogosto posledica točkovega sajenja preveč posamičnih rastlin. Pogled na več enakih rastlin skupaj, še posebno, če jih opazujemo z večje razdalje, je lepši, tudi njihova barva je tako bolj poudarjena. Da se izognemo preveč v vrste sajenemu videzu, je boljše skupine oblikovati v neparnih številih po tri, pet ali sedem rastlin (Wright, 1996).

Prosto rastoče skupine rastlin z izrazitim listjem ali drugimi poudarjenimi značilnostmi lahko razdelijo ali zakrijejo posamezne dele vrta, sicer manj strogo kot strižene žive meje, vendar prav tako učinkovito.

Zelo pomemben vidik vrtnega oblikovanja je način kombiniranja rastlin. Obstajajo številne uspešne in znane kombinacije, toda ob obilici različnih rastlin lahko preskusimo še mnoge nove kombinacije barv, tekstur in oblik. Ko se odločamo o izboru rastlin, ki jih bomo posadili skupaj in načrtujemo primerne kombinacije, si zamislimo, kako bi se te rastline obnašale v naravi. Posnemanje naravnih rastlinskih združb ima dve pomembni prednosti. V vsakem naravnem ali pol naravnem življenjskem okolju se združbe rastlin uspešno združujejo v različnih plasteh in skupinah. Te rastlinske skupnosti so prilagojene krajevnim talnim in klimatskim razmeram ali mikroklimi in uspevajo v enakih ravnih razmerah. Na uspešno rast pa lahko vplivajo tudi drugi dejavniki (Wright, 1996).

Drevesa ustvarjajo močan vizualni poudarek. Z mešanjem drevesnih in grmovnih vrst ustvarjamo arhitektonsko zanimivo krajino, s tem ustvarjajo oblikovne poudarke in močne barve (Wright, 1996).

### **2.3.2 Soliterna drevesa in grmi**

Soliterno drevo gojimo zaradi njega samega; lahko se razvije in ponaša z vso svojo naravno lepoto. Za sajenje izberemo drevo ustrezne velikosti – drobcena soliterna drevesa se izgubijo v ogromnem vrtu, prevelika pa omejen prostor preveč obvladujejo (Gardiner, 1996a).

Ovisno od podnebnih razmer so priljubljena soliterna drevesa vrba žalujka, ambrovec ali tulipanovec, različne okrasne češnje. Soliterno drevo je zlasti v pravilno oblikovanih vrtovih tradicionalno posajeno v središču trate. Če tako drevo namestimo na eno stran, poveča živahnost in naravnost vrtno zasnove ter sprostí pogled vzdolž vrta. Soliterno drevo lahko posadimo poleg vrat ali vhoda na vrt, na začetku ali na vrhu stopnišča označuje prehod iz enega vrtnega prostora v drugega. Soliterno drevo se zrcali v vrtnem ribniku, lahko se druži z belo pleskano klopjo pod njim ali s kipom, tako se prvine med seboj poudarjajo. Razprostrte oblike mehčajo robove trde krajine, stebraste oblike pa ustvarjajo žariščne točke (Gardiner, 1996a).

Tudi grmovne rastline, ki so posebej vabljive bodisi zaradi svoje oblike, cvetov ali izrazitega listja, je najbolje posaditi kot samostojne primerke in to na najbolj vidno mesto v vrtu, kjer bodo vidne iz vseh strani. Za takšen namen izberemo rastline, ki imajo lepo obliko rasti, kot je na primer bela smreka (*Picea glauca* var. *albertiana* 'Conica') ali nenavadno obliko, ki sama po sebi privablja poglede, kot je na primer brogovita (*Viburnum plicatum* 'Mariesii') (Gardiner, 1996b).

Pri izbiri grma moramo upoštevati velikost vrta, da bo razrast grma v skladu s prostorom in da se bo ujemal s splošno zasnovo. Pogosta lokacija soliternega grma je središče vrta ali presečišče dveh perspektiv. Grm izberemo tudi glede na ozadje, po navadi sta to enotna tekstura in barva, ki jo ustvarja travnik ali gosta živa meja (Gardiner, 1996b).

### 2.3.3 Drevesa, primerna za drevorede

Drevesa v drevoredu morajo biti posajena tako, da usmerjajo oko na izrazito posebnost ali v žariščno točko. Velika drevesa ponavadi sadijo na obeh straneh poti. Dolgoročno so nekdam za drevorede sadili divji kostanj in gozdno drevje, kot sta hrast (*Quercus* sp.) in bukev (*Fagus* sp.), močne oblike iglavcev pa so izrazitejše v sodobni zasnovi (Gardiner, 1996a).

Drevorede naravnejših oblik ustvarimo z drevjem, ki ga posadimo na obeh straneh poti, nato pa ga prepletamo tako, da nastane obok, ki v loku prekriva sprehajalno pot. Pravilne zasaditve drevoredov so odvisne od uniformnosti drevja. Daljši in bolj raven bo drevored, toliko večji vpliv na krajino imajo ritem drevja in njegove sence. Sadilne razdalje so manj toge, kot pri pravilno oblikovanem drevoredu in preprečujejo strogo urejen videz. Bukve, lipe, gabri in platane, so od nekdam znano drevje za prepletanje (Gardiner, 1996a).

Velikopotezna zasaditev dreves lahko zakrije stavbe in ceste, duši hrup in zaščiti pred vetrom in zmrzaljo. Z eno samo ravno vrsto laškega topola (*Populus nigra* 'Italica') pogosto zakrivajo grda mesta, toda velikost in prstom podobna oblika večkrat poudarita prav tisto, kar naj bi bilo zakrito. Prosta in oddaljena stojišča mešanih listopadnih in zimzelenih dreves imajo navadno bolj naraven videz in so bolj učinkovita. Drevje, sajeno bolj na gosto, lahko prepušča veter in bolj učinkovito zmanjšuje možno škodo kot trdne ovire, ki povzročajo zračne vrtince na zaveterni strani. Zavetni pas ali skupina rastlin lahko zavaruje občutljive rastline pred zmrzaljo, posebno spomladi (Gardiner, 1996a).

### 2.3.4 Žive meje

Žive meje so uporabne za razmejitev ali razdelitev vrta. Z njimi oblikujemo žive vrtno ograje, ustvarjamo privlačna ozadja. Vedno zelene žive meje nudijo odlično ozadje skupinam grmovnic in trajnic in poudarijo posamezne rastline, nudijo zavetje ali senco. Žive meje lahko potrebujejo več let, da se popolnoma razvijejo, potrebujejo tudi več vzdrževanja. Večinoma imajo dolgo življenjsko dobo.

Žive meje so že dolgo nepogrešljiv element v sestoji skoraj vsakega vrta. Najpogosteje z njimi omejimo naše posesti. So pa še številne druge možnosti njihove uporabe. Z živo mejo zakrijemo vrt pred neželenimi pogledi, skrijemo kompostni kup, pričaramo intimnost

v našem najljubšem počivalnem kotičku, služi pa nam tudi za zavetje ali senco. Izbor rastlin, ki so primerne za živo mejo, je zelo pester, zato ob primerni izbiri sadik tudi ni težav pri vzdrževanju. Za večino živih mej je potrebno le nekaj potrpežljivosti in časa, da dosežemo to, kar želimo oziroma je njihov namen. Če jih ustrezno negujemo, bodo s svojo obliko, barvo in teksturo služile kot ograja, ki je prijetna tudi na oko. Večinoma so rastline za živo mejo trpežne in z dolgo življenjsko dobo ter ob redni negi tvorijo lepe, a težko prehodne ovire. Vmes lahko vpletemo tudi žično mrežo, ki še dodatno preprečuje prehod živalim. Žive meje pa imajo poleg ograjevanja še druge pozitivne lastnosti. Omilijo tok zraka in s tem celo preprečijo eolno erozijo. Znano je tudi, da za živimi mejami ni toliko zračnih vrtincev kot za nepropustnimi zidanimi ograjami. V prepletenih vejah žive meje najdejo varen prostorček za bivanje razne ptice in druga manjša živa bitja. Po mnenju mnogih živa meja zadrži tudi hrup. No, meritve kažejo, da je to zanemarljivo. Zadušijo predvsem šume, močnega hrupa pa ne. Je pa tovrstna ovira zelo učinkovita pri preprečevanju prehoda prašnih delcev. Izbor rastlin, ki so primerne za žive meje, je dandanes res že zelo pester in zato lahko vsak najde ustrezno rastlino glede na želje in možnosti, ki jih ponuja vrt (Mikuletič, 2006a).

Že takrat, ko se šele odločamo za sajenje žive meje, je prav, da skrbno premislimo, zakaj živo mejo sadimo in kaj želimo z njo doseči, pa tudi kakšne možnosti za rast so v našem vrtu. Ker je izbor rastlin, primernih za žive meje, obsežen, nas lahko ustrezna izbira vrste že zelo približa izpolnitvi naših želja. Po drugi strani pa neprimerna izbira povzroči, da s tako živo mejo ne bomo nikoli zadovoljni. Poglejmo torej nekaj kriterijev, po katerih izbiramo.

Za žive meje lahko uporabimo vrsto različnih rastlin – od listopadnih do zimzelenih. Vprašanja, na katera moramo odgovoriti, so: kakšno višino žive meje potrebujemo, kolikšna naj bo njena širina, kako hitro bo rastla, ali je rastlina primerna za naše podnebne razmere in seveda, ali ustreza tipu naših tal.

Oblikovana živa meja mora izpolnjevati tudi še zahtevno toleranco do striženja. Višina in širina žive meje sta bolj pomembni, kakor si sploh lahko predstavljamo (Mikuletič, 2006b).

Rastline, posajene v liniji druga ob drugi tako na gosto, da posamezne rastline ne zaznamo več, tvorijo živo mejo. Rastline, ki so primerne za striženo živo mejo, najdemo med vednozeleno in listopadno drevnino. Pri odločitvi, kakšne vrste naj bo živa meja, je treba poudariti, da vednozeleno žive meje dajejo zeleno kuliso čez vso leto, listopadne pa so zelene samo določen čas. Strižena živa meja naj bo zasnovana iz ene same vrste rastlin, saj sta le tako zagotovljena njena vitalnost in videz. S striženjem namreč redno prikrajšujemo poganjke in v primeru mešanih nasadov ne bi dosegli enotnega učinka.

Glede na višino ločimo:

- nizke žive meje (do višine 100 cm),
- srednje visoke žive meje (100 do 200 cm),
- visoke žive meje (nad 200 cm).

Kdor želi visoko živo mejo, naj se raje odloči za prosto rastočo živo mejo, ker je rez na takšni višini zamudno in težko. Za striženo živo mejo si je treba vzeti čas, zato naj se zanjo odločijo tisti, ki imajo dovolj časa in potrpljenja (Vučer, 2006).

### 2.3.5 Vodni vrt

V vsakem vodnem vrtu so za njegov celoten videz najpomembnejše rastline. Bolj kot katerakoli druga sestavina vrta, voda s svojim gibanjem neprestano spreminja vrt. V vodnem vrtu lahko gojimo mnoge rastline, ki ne uspevajo v nobenih drugih razmerah. Naravno oblikovanemu vrtu se najbolj poda naravna oblika ribnika. Vodna površina je le del celote, vlagoljubne rastline, ki ribnik obdajajo, omehčajo ali skrijejo njegov rob in ustvarijo sproščujoč in naraven videz. Ko sadimo ustrezno rastlinje, premišljeno izberemo vrste, ki bodo ustvarjale sozvočje barv, vzorcev in oblik (Robinson, 1996).

Tudi zaledenela površina zrcali ogromno barvitih kontrastov in vzorcev. Zelo popularni obliki vodnega motiva sta bazen ali ribnik, so pa še druge: slap, vodomet, potoček itd.

V vodnem vrtu lahko gojimo mnoge rastline, ki ne uspevajo v nobenih drugih razmerah, od žabjega šejka (*Hydrocharis morsus-ranae*) in vodne hijacinte (*Eichhornia carassipes*) do visokega vrtnega močvirskega jegliča (Robinson, 1996).

Ko se odločimo, kakšen tip vodnega vrta bomo uredili, moramo upoštevati predvsem njegovo velikost in obliko. Če je vrt velik in nepravilen, bo vijugava vodna pot kar pravšnja, v ograjenem mestnem vrtičku pa bo primernejši pravilen vodni bazen (Robinson, 1996).

Naravno oblikovanemu vrtu se najbolje poda naravna oblika ribnika. Tak je po navadi nepravilne oblike in obdan z naravnimi materiali, npr. rušo ali kamni. Sveži listi in cvetovi poudarjajo vodno površino in jo povezujejo s preostalim vrtom. Nekatere vrste rastlin ohranjajo vodo čisto in jo bogatijo s kisikom, kar omogoča življenje ribam.

Rastline, ki so primerne za vodne vrtove, se vrstijo od pravih vodnih rastlin, do tistih, ki zahtevajo vlažna tla le okrog korenin. Ponavadi jih razdelimo na šest skupin: rastline, ki vrt bogatijo s kisikom (oksigenatorji), globokovodne rastline, plavajoče rastline, obrobne rastline, močvirske rastline in vlagoljubne rastline (Robinson, 1996).

Lep vodni motiv oblikujemo tako, da kombiniramo rastline različnih višin in z različnim razraščanjem. Rastline na bregu ribnika naj bodo ozadje obrobnim in plavajočim rastlinam. Otoček belih lokvanjev (*Nymphaea alba*) bo s svojimi belimi cvetovi lepo nasprotje navadni peruši (*Matteuccia struthiopteris*), ki ima nojevim peresom podobne liste.

Tudi rastline, ki se razlikujejo po barvi in obliki, lahko medsebojno kombiniramo. Tako bodo pokončni klaski škrlatne lobelije (*Lobelia cardinalis*) ustvarjali zanimiv kontrast, če rastlino posadimo skupaj s sinjelistno funkcijo (*Hosta sieboldiana*), ki ima srčaste, modrosive liste (Robinson, 1996).



Zasaditev vodnega vrta naj bo taka, da bo zanimiva v vseh letnih časih. Zimzelene rastline, kot je npr. *Bergenia*, ki jih posadimo ob rob bazena, vse leto ohranjajo obliko in barvo, medtem ko se ob drugih rastlinah vrt med letom spreminja. Tako navadna kalužnica (*Caltha palustris*) z zlatimi cvetovi pobarva vrt spomladi, prek poletja pa jo z nežnimi modrimi cvetovi nadomesti močvirska spominčica (*Myosotis scorpioides*) (Robinson, 1996).

### 2.3.6 Trata

Poznanih je veliko različnih tipov trat, od nizko košene trate na igrišču, pa do svilnate zelene ruše v pravilno urejenem tradicionalnem vrtu ali travnik v gaju pod sadnim drevjem. Trata je tako hkrati uporaben in privlačen del vrta, ne glede na to, ali jo štejemo med okrasne dele vrta ali za kontrast barvitih gred in obrob, za igrišče za otroke ali preprosto za sprostitev. Trata je prijetna za hojo, lepa na pogled, je zelo trpežna, tako da jo lahko kosimo zelo nizko, ne da bi ji s tem škodili. Kot trato pa lahko gojimo tudi druge rastline, kot so npr. materina dušica ali kamilica, vendar pa so te rastline manj trpežne kot trava. Takšne trate uporabljamo predvsem za okras in jih občudujemo bolj od daleč in jih manj uporabljamo za hojo. Trate imajo v vrtu mnogo pomembnejšo vlogo, kot le površine po katerih hodimo; trate dopolnjujejo nasade, omilijo pretrde ploskve, razmejujejo in zaključujejo izrazite vrtno enote in povezujejo vrt v celoto.

Dobro vzdrževana in zdrava trata je privlačen del vrta, pomeni jasno začrtano območje za sprehode, igro in sprostitev. Za nekatere je trata predvsem okras, za druge je najpomembnejša njena vloga in njena trpežnost. Trate so torej primerne kot oblikovana in uporabna zemljišča, pogosto so tudi na nekaterih športnih igriščih, kot je na primer golf igrišče ali tenis igrišče (Hacker, 1996).

Ko se odločimo za tip in obliko trate in določimo njeno lego, razmislimo, kako jo bomo povezali s preostalim vrtom. Le tako bo trata skladen del vrtno zasnove.

Za trate izbiramo trave, ki so trpežne in vse leto prijetne na pogled. Nizko košena velika trata daje enotno podlago fine teksture za elegantno zasaditev z različnimi rastlinami. Med košene travne površine sodijo vzdržljive, okrasne trate. Najbolj kakovostna trata je okrasna trata, pa tudi nekatere vzdržljive (npr. športne) trate. Okrasna trata je primerna predvsem tam, kjer je nujen predvsem enakomeren videz. Takšna trata vzdrži sicer nekaj hoje, vzdrževanje pa je zahtevno. Na mestih, kjer bo trava bolj izpostavljena ali če jo nameravamo imeti za igrišče, se raje odločimo za uporabno trato. Tudi ta vrsta trate je lahko privlačna, je pa lahko bolj neenakomerna in manj zahtevna za vzdrževanje (Hacker, 1996).

Cvetoči travnik je zelo vabljeni kot del naravnega vrta ali sadovnjaka. Trava je razmeroma visoka in neprimerna za uporabno trato. Takšna zemljišča ne potrebujejo veliko vzdrževanja, zato je primerna za mesta, ki jih težko kosimo oziroma kjer kaj drugega skoraj ne uspeva (Hacker, 1996).

Trata je tako najpogosteje največja ploskev v vrtu, zato je pomembno, da znotraj vrtno zasnove skrbno določimo njeno obliko in položaj. Pri odločitvi o videzu trate, tako

upoštevamo praktične in estetske vidike, zato da bomo trato z lahkoto vzdrževali in se bo lepo vključila v celotni načrt vrta. Tako se mora oblika trate ujemati z vrtnim slogom, včasih pa trati prilagodimo celotno ureditev vrta. Simetrična zasnova strogo geometrično oblikovanih trat, ki jih obrobajo poti, deluje elegantno in je primerna za izrazito stiliziran in slogovno oblikovan vrt. V manjših vrtovih pa je zelo učinkovita preprosta oblika. Svobodno oblikovana trata pa vrt privlačno razgiba in usmerja pozornost h kakšni privlačni točki v vrtu (Hacker, 1996).

Trata ima tako oblikovalno funkcijo, in sicer je trata privlačna sama po sebi, lahko povezuje sicer nezdružljive prvine in usmerja oko na zanimivosti v vrtu. Tako bo soliterno drevo sredi trate delovalo učinkovito, saj ga obdaja trata, s tem pa ga tudi loči od drugih prvin. Pazimo, da trate ne zasadimo pregosto z rastlinami, ker bo potem takšna trata delovala preveč razdrobljeno in neskladno (Hacker, 1996).

## 2.4 OSKRBA

### 2.4.1 Oskrba dreves v parku

Oskrba drevesa se prične že po sajenju na stalno mesto. Prvi dve ali tri leta po sajenju je treba drevo predvsem dovolj zalivati, posebno v sušnih obdobjih. Če tega ne storimo, se drevo počasneje utrdi ali celo propade. Drevesni kolobar naj ne bo zapleveljen, gnojimo in zastiramo ga redno (Gardiner, 1996a).

Nekatera drevesa potrebujejo posebno zaščito pred mrazom in vetrom. Zimzeleno drevje na izpostavljenih legah varujemo pred sušnimi vetrovi z vetrobranskimi pasovi. Pravilna rez in gojenje ohranjata drevo rastno in zdravo, uravnavata njegovo obliko in velikost in nemalokdaj izboljšujeta okrasno vrednost. Pravilno obrezovanje je pomembno zlasti pri mladem drevju. Le tako se oblikuje ogrodje enakomerno razporejenih vej, ki bo potrebovalo kasneje minimalno obrezovanje (Gardiner, 1996a).

Večino listopadnega drevja je najbolje rezati v času mirovanja, pozno jeseni in pozimi. Lahko ga režemo tudi v drugem času, vendar ne v pozni zimi ali v zgodnji pomladi, ko se drevje, če ga ranimo solzi. Javorji (*Acer* sp.), divji kostanji (*Aesculus* sp.), breze (*Betula* sp.), orehi (*Juglans* sp.) in češnje (*Prunus* sp.) se obilno solzijo proti koncu dobe mirovanja. Našteto listopadno drevje režemo sredi poletja, ko dozori novi poganjki. Zimzelenega drevja skoraj ni treba obrezovati, le poleti odstranimo mrtve ali bolne veje (Gardiner, 1996a).

Številna drevesa s kotlasto krošnjo postanejo sčasoma, ko dozori, v središču pregosta in tako omejujejo dostop svetlobe in zraka do osrednjih vej. Izrežemo navznoter rastoče veje in vse tiste, ki kvarijo ravnovesje ogrodja. Če postane drevo za svoj prostor preveliko, ne poskušamo omejevati njegove rasti z odstranjevanjem vse nove rasti vsako leto. Takšna striženju podobna rez povzroči vsako leto grdo, zbito gnezdo poganjkov, ki kvarijo naravni videz drevesa in omejujejo cvetje in plodove (Gardiner, 1996a).

Zaradi močne rezi ali ker smo odstranili velike veje, se oblikuje množica bohotivk. Zimzelene listavce režemo le malo. Skrbimo, da ima drevje izrazito voditeljico in da vsako

slabo razporejeno vejo še mlado odrežemo. Odstranjevati je potrebno le suh, poškodovan ali obolel les (Gardiner, 1996a).

#### **2.4.2 Oskrba grmovnic**

Starejše grme je potrebno zalivati v obdobjih daljše suše, mlajše grme pa zalivamo redno. Ne smemo zalivati pogosto in malo, ker tako spodbujamo korenine, da rastejo tik pod površjem. Najboljše je, da zalivamo zvečer, ker je v tem obdobju dneva manjše izhlapevanje (Gardiner, 1996b).

Večino grmov tudi redno gnojimo z organskimi in anorganskimi gnojili. Če tla zastiramo z preperelim gnojem s tem preprečimo izhlapevanje vode iz tal, s hranili bogat gnoj izboljšuje rodovitnost tal in preprečuje zapleveljenost. Grmovnice, ki jih redno režemo, gnojimo s počasi topnimi gnojili, najbolje je, da jih raztrosimo zgodaj spomladi (Gardiner, 1996b).

Nekaterim cepljenim grmom je potrebno odstranjevati izrastke iz podlage. Pri pisanolistnih grmih odstranjujemo nepisane in sprevržene poganjke. Rododenronom, lipovki in vrsti *Kalmia* moramo po cvetenju odstraniti odcvetelo socvetje, s tem izboljšamo rast in cvetenje v naslednji rastni dobi. Na novo posajene grmovnice moramo navadno zalivati in gnojiti, prav tako moramo izrezovati suh les, izrastke, odstranjevati plevel in zatirati bolezni ter škodljivce (Gardiner, 1996b).

#### **2.4.3 Oskrba živih mej**

Da bo živa meja lepa, dovolj široka in dovolj gosta, je potrebna rez že takoj ob samem sajenju. Z rezjo spodbudimo enakomerno rast od osnove do vrha. Zato je zelo pomembno, da v prvih dveh do treh letih režemo res kakovostno in dovolj pogosto. Raje več in večkrat, kot premalo in premalokrat (Mikuletič, 2006c).

Večina listopadnih rastlin, ki jih uporabljamo za žive meje, raste v širino, zato jih moramo že pri sajenju krajšati pri vrhu in še posebej pri stranskih vejah. Skrajšati jih je treba kar za tretjino (Mikuletič, 2006c).

V naslednjih letih krajšamo živo mejo tik pred začetkom rasti, to je zgodaj spomladi. Mejo lahko tudi močno prikrajšamo, saj ima že močne korenine in je tudi že dobro ukoreninjena in rastlina lahko močno odžene. Zato ne smemo pozabiti na dognojevanje (Mikuletič, 2006c).

Velika napaka, ki jo lahko storimo, je ta, da pozabimo na redno odstranjevanje plevela. Ko ta sega visoko v živo mejo, senči notranje veje. Ker začne svetlobe primanjkovati, živa meja v spodnjem delu ogoli in se ne obrašča. To napako pozneje težko popravimo. Pravilno oblikovano živo mejo moramo striči redno, le tako ohranimo njeno obliko (Mikuletič, 2006c).

Tako na primer tiso (*Taxus* sp.) in smreko (*Picea* sp.) obrezujemo dva krat letno in sicer zgodaj poleti in zgodaj jeseni, klek (*Thuja* sp.) prav tako obrezujemo dvakrat letno in to spomladi do zgodaj poleti in zgodaj jeseni, navadni gaber (*Carpinus* sp.) obrezujemo enkrat letno in sicer sredi poletja ali konec poletja, bukev obrežemo pozno poleti, kalino pa kar 2 - 3 krat v rastni dobi (Mikuletič, 2006c).

#### 2.4.4 Oskrba vodnega vrta

V dobro zgrajenem in nameščenem vodnem bazenu s pravim ravnovesjem vode, rastlin in rib ne bi smelo biti veliko težav. Včasih so potrebni nujni gradbeni popravki, na primer če je bazen poškodovan ali pušča. Prav tako nadzorujemo alge in plevel, koristno pa je, da občasno zasadimo rastline v vodni vrt (Robinson, 1996).

Ko se vzpostavi ravnovesje med rastlinami in živalmi, bi morala voda ostati bistra brez dodatnih posegov. Če pa pride do spremembe rib ali rastlin ali do nenadnega dotoka vodovodne ali meteorne vode, se ravnovesje lahko poruši. Posledica tega je sicer neškodljiva, a na pogled grda: pride do razraščanja alg (Robinson, 1996).

Če redno odstranjujemo odmrlo listje in režemo rastline, potem bo potrebno ribnik očistiti le vsakih nekaj let in odstraniti mulj z dna. Vodne rastline ne potrebujejo veliko nege, jih pa vsake toliko časa razdelimo in presadimo, kar pripomore k lepšemu in zdravemu videzu (Robinson, 1996).

Jeseni je eno izmed najpomembnejših opravil pri oskrbi vodnega vrta odstranjevanje odmrlega rastlinja in odpadlega listja. V hladnih krajih iz bazena odstranimo občutljive rastline (Robinson, 1996).

#### 2.4.5 Oskrba trate

Zdrava in lepa trata potrebuje redno vzdrževanje. Vzdrževanje pa je močno odvisno od velikosti in tipa trate, zemljišča in podnebja. Najpogostejša opravila sta košnja in zalivanje trate. Letno vzdrževanje pa vključuje tudi gnojenje, peskanje, zračenje, zatiranje plevelov, bolezni in škodljivcev (Hacker, 1996).

Redna košnja nam zagotavlja gosto in zdravo travno rušo, takšna trata je prijetna za hojo. Košnjo prilagajamo vremenskim razmeram, tako je v sušnih obdobjih bolje, da ne kosimo, ali pa nastavimo kosilnico višje. Prav tako košnjo odložimo v vlažnih vremenskih razmerah, saj mokra trava zamaši kosilnico in na mokri površini kosilnica zdrsuje, kar poškoduje travo. Za večje parke uporabljamo motorne kosilnice (Hacker, 1996).

Pogostost in višina košnje sta odvisni od tipa gojene trave, od letnega časa in od namena uporabe trate. Pri eni košnji odstranimo največ tretjino listne mase. Poleti, ko trava raste hitreje, kosimo pogosteje kot spomladi in jeseni, ko kosimo redkeje. Zelo kakovostne trate kosimo zelo nizko, na 0,5 cm, zato jih poleti kosimo vsak drugi ali tretji dan in s tem ohranjamo lep videz trate. Pri uporabnih tratih pustimo travo zrasti malo višje, saj takšna trata ne prenese nizke košnje, prenese pa več teptanja. Lahko se poigramo tudi z višino košnje in različne dele vrta kosimo na različnih višinah, s tem pridobimo na teksturi in

popestrimo videz trate. Območje, ki je namenjen igri in hoji kosimo na višino 1 - 2,5 cm. Takšna trava je najodpornejša proti obrabi. Območja pod drevesi kosimo manj pogosto in višje, to je 5 - 10 cm, enkrat do dvakrat na teden. Trate z veliko cveticami kosimo največ trikrat letno na višino 10 cm; prvič kosimo sredi poletja. Športna igrišča, ki jih uporabljamo za igro z žogo, kosimo vsakič v drugo smer, da preprečimo rast trave v določeno smer, ker takšna rast vpliva na smer žoge (Hacker, 1996).

Na zelo kakovostnih tratih; kjer mora biti površina enakomerna, uporabimo kosilnico, ki zbira odkos. Z odstranjevanjem odkosa odvrčamo deževnike in zmanjšujemo širjenje enoletne latovke in plevela. Preprečujemo nastanek polsti in ohranjamo finejšo površino trate (Hacker, 1996).

Jeseni in pozimi s trate odstranimo odpadlo listje, ker listje povzroča zadrževanje vlage, vlaga pa vpliva na razvoj bolezni.

Zalivanje trate: v daljših sušnih obdobjih je potrebno trato izdatno zaliti, da ne utрпи prevelike škode. Najprimernejši čas za zalivanje je zvečer ali zgodaj zjutraj, ko je najmanjše izhlapevanje (Hacker, 1996).

Zaradi rednega odkosa trave ne smemo pozabiti na gnojenje. Kot vse rastline, tudi trava potrebuje za lepo in krepko rast hranila. Le-ta dodajamo redno. Najpogosteje je potrebno dodajati dušik, pomanjkanje pa se kaže na slabotni rasti in rumenozeleni barvi trave.

Za lep in zdrav videz trate poskrbimo tudi z zračenjem travne ruše in s tem omogočimo globoko rast korenin, neravne dele trate pa izravnamo z valjarjem. Poškodovane dele trate, ki so nastali zaradi preobremenitve, obnovimo tako, da poškodovan del odstranimo, nato pa položimo na novo rušo ali pa posejemo travo (Hacker, 1996).

### 3 MATERIAL IN METODE

#### 3.1 LOKACIJA GRAJSKEGA PARKA

Grajski park Mokrice se nahaja v Posavju ob gradu Mokrice, ki so oddaljene nekaj kilometrov od mesta Brežic, blizu hrvaške meje.

Grad Mokrice se omenja že v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske iz leta 1689, vendar parka ne omenja. Park je prvič omenjen šele leta 1809 in sicer je bil urejen v baročnem stilu, ker pa je zgorel ves grajski arhiv, pa drugih podatkov tako rekoč o parku ni. V času Auerspergov se je park občutno razširil, saj je obsegal kar 35 ha vzdrževanih površin. Danes s celotno grajsko posestvijo upravljajo Terme Čatež, kjer so na 70 ha površine uredili golf igrišče, od tega je kar 60 ha dvesto let starega angleškega parka v katerem je okoli sedemdeset drevesnih vrst.

#### 3.2 ANALIZA STANJA

Podatke o grajskem vrtu smo zbirali na več načinov, in sicer:

- Z opazovanjem in fotografiranjem vrtov,
- z raziskovanjem zgodovinskih pisnih virov,
- strokovnimi članki.

#### 3.3. METODE DELA

Kot poglavitno metodo našega raziskovalnega dela smo uporabili terensko opazovanje grajskega parka Mokrice in zbiranje zgodovinskih pisnih podatkov.

##### 3.3.1 Drevored grajskega parka

V drevoredu grajskega parka smo popisali različne vrste (preglednica 1).

Preglednica 1: Popis drevnine v drevoredu grajskega parka Mokrice.

| LATINSKO IME         | SLOVENSKO IME  |
|----------------------|----------------|
| <i>Picea abies</i>   | navadna smreka |
| <i>Quercus</i> sp.   | hrast          |
| <i>Taxus baccata</i> | tisa           |

### 3.3.2 Ribnik v grajskem parku Mokrice

Ob ribniku rasteta navadna jelša in vodna perunika (preglednica 2).

Preglednica 2: Popis rastlin, ki rastejo ob ribniku v grajskem parku Mokrice.

| LATINSKO IME           | SLOVENSKO IME  |
|------------------------|----------------|
| <i>Alnus glutinosa</i> | navadna jelša  |
| <i>Iris kaempferi</i>  | vodna perunika |

### 3.3.3 Drevnina v grajskem parku

V grajskem parku so posajene različne drevesne vrste (preglednica 3).

Preglednica 3: Popis drevesnih vrst v grajskem parku Mokrice.

| LATINSKO IME                  | SLOVENSKO IME |
|-------------------------------|---------------|
| <i>Acer</i> sp.               | javor         |
| <i>Aesculus hippocastanum</i> | divji kostanj |
| <i>Alnus glutinosa</i>        | črna jelša    |
| <i>Betulus</i> sp.            | breza         |
| <i>Carpinus betulus</i>       | beli gaber    |
| <i>Castanea sativa</i>        | pravi kostanj |
| <i>Chamaecyparis</i> sp.      | pacipresa     |
| <i>Fagus</i> sp.              | bukev         |
| <i>Fraxinus excelsior</i>     | veliki jesen  |
| <i>Juglans regia</i>          | oreh          |
| <i>Liriodendron</i> sp.       | tulipanovec   |
| <i>Picea</i> sp.              | smreka        |
| <i>Pinus</i> sp.              | bor           |
| <i>Platanus</i> sp.           | platana       |
| <i>Populus nigra</i>          | topol         |
| <i>Quercus</i> sp.            | hrast         |
| <i>Taxus baccata</i>          | tisa          |
| <i>Tilia</i> sp.              | lipa          |

## 4 REZULTATI

Rezultat naše raziskave je ugotoviti, v kakšnem stanju se park nahaja.

Park ob gradu Mokrice je ohranil del svoje prvotne zasaditve, in danes služi protokolarni dejavnosti in športu, saj je vanj umeščeno golf igrišče, prav tako, pa je odprt za dnevne obiskovalce, ki prihajajo na sveži zrak in v naravo.

**Angleški park** prepoznamo po gladki striženi travi, trate so rahlo valovite, drevje pa je nasajeno v gručah ali posamezno – poudarjena je naravna rast in oblika trate. Prav tako so zanj značilni naravno oblikovani jezera ali reke. V angleškem parku ni baročno oblikovanih prvin. Park se staplja z naravno krajino. Zastopane so eksotične rastline iz Amerike, Azije in Afrike. Za podrast se uporabljajo grmovnice in zelne trajnice, za ozadje pa so sadili vedno zelene žive meje. Zasaditveni motivi poudarjajo kontraste zelenja, višine in oblike.

### 4.1 ZGODOVINSKA UREDITEV

Sklepamo, da je park najverjetneje nastal v 18. stoletju, njegovo jedro je bilo južno od gradu. Zasnovan je bil v pravilni osno simetrični obliki. Ob vznožju grajskega hriba so oblikovali štiri ribnike. Današnji videz je park začel dobivati v začetku 19. stoletja, ko so park razširili in njegov osrednji parter spremenili v tratni bowlin' green (parter), uredili poti po bližnji in daljni okolici, posadili večje število dreves in uredili ribnik z otokom. V tem času so baročno renesančno zasnovan park spremenili v angleški krajinski slog (Stopar, 2001).

### 4.2 SEDANJA UREDITEV

Angleški park v Mokricah leži južno ob gradu, ki je ločen od parka s prosto rastočim zastorom tis (*Taxus baccata*). Ob prihodu v park nas pričakajo štiri skulpture, in sicer so to skulpture štirih letnih časov, ki stojijo pod mogočno platano (*Platanus* sp.). Osrednji parter je tratni bowlin' green (parter), ki je obsajen z različnimi drevesi (slika 3), tise (*Taxus* sp.), smreke (*Picea* sp.), tulipanovec (*Liriodendron* sp.), platane (*Platanus* sp.), paciprese (*Chamaecyparis* sp.) in drugo. Park bogati kar sedemdeset različnih vrst dreves, ki so posajene v skupinah ali posamezno. Navkljub temu, da so pri obnovi parka posekali ducat sto let starih hrastov, je park ponovno zaživel, zato bi opozorili, da bi nekoč najkakovostnejše dele parka kot je npr. Tiha dolina ponovno uredili. Z preusmeritvijo dejavnosti na golf igrišče, je bil park ponovno združen v celoto.

Po letu 1988 park ni doživel pomembnejše prenove, z izjemo nekaj hrastovih dreves, ki so jih posadili kot alejo ob poti. V poletnih mesecih za barvitost v vrtu poskrbijo gredice z enoletnicami in dvoletnicami, ki pa jih v parku le s težka srečamo, saj najdemo le 2 -3 takšne gredice na 70 ha.



Več nege, bi bilo potrebno nameniti stoletnim drevesom v parku, katera načenja zob časa in ne vse pozornosti usmerjati na urejenost trate. In še ta pozornost je usmerjena le na golf igrišče in ne na celotne travnate površine parka.



Slika 3: Angleški park v Mokricah.

#### 4.2.1 Posamezni deli parka

##### Drevored grajskega parka Mokrice

Ob poti, ki pelje skozi angleški park, se vije drevored (slika 4), ki usmerja pogled na stoletno platano (*Platanus* sp.), katero obdajajo skulpture štirih letni časov. Alejo tvorijo prosto rastoči iglavci, in sicer tise (*Taxus baccata*) in smreke (*Picea abies*). Tise na tem mestu rastejo že stoletja. Tise niso ravno najpogostejša izbira za zasaditev drevoreda. Smreke pa so se najverjetneje zasejale same, saj je v povojnem času park počasi preraščal gozd. Pomanjkljivost takega drevoreda je pomanjkanje svetlobe pod krošnjami dreves, ki dajejo občutek utesnjenosti, saj so krošnje goste in ne prepuščajo veliko svetlobe. Zasaditev drevoreda ni ustrezna, ker ni vidne ločnice med gozdom in drevoredom. Spodnja stran drevoreda ne pride do izraza, saj se pod njim razrašča smrekov gozd. Drevored ne kaže posebnih znakov staranja in poškodb. Na drugi strani parka pa so na novo posadili hrastov drevored, ki je v dobrem stanju (slika 5).



Slika 4: Drevored v parku Mokrice.



Slika 5: Hrastov drevored.

## Ribnik v grajskem parku Mokrice

Voda vedno pritegne pogled nase, še posebno mlaka, potoček ali ribnik. S svojo zrcalno gladino, v njej odseva barve. Naravno oblikovan vodni motiv je eden izmed obveznih elementov angleškega parka.

Ribnik se nahaja na najnižji severni točki grajske posesti (slika 6). Nekoč so na tem mestu stali štiri ribniki, danes pa je ohranjen le eden. Sredi ribnika je otoček, ki je povezan z obeh strani obrežja z mostom in je zasajen z jelšami (*Alnus glutinosa*), prav tako ob ribniku raste nekaj dreves, v večini so to jelše. Rob je obraščen z rušo in ni obsajen z vodnim rastlinjem, z izjemo šopa vodnih perunik (*Iris kaempferi*) (slika 7).



Slika 6: Ribnik.



Slika 7: Šop vodnih perunik.

## Trata

Travna ruša je relativno dobro vzdrževana, največ nege posvečajo tratam, ki so namenjene golfu. V parku prevladujejo kombinacije okrasne in vzdržljive trate. Vzdržljivo trato uporabljajo za športno igrišče, ki ga je potrebno kositi na 2 – 3 dni, medtem ko ostale travnike prekriva nizko košena okrasna trata, ki prenese nekoliko manj teptanja in ravno zato so nastale zaplate brez trave (slika 8).



Slika 8: Poškodovana travna ruša.

#### 4.2.2 Park preko leta

Čez leto park (slika 9) popolnoma spremeni svojo podobo. Spomladi pridejo do izraza listopadna drevesa z mladimi listi, posebnost je tulipanovec, ki cveti maja in junija. Velik del parka predstavljajo trate in travniki, ki s svojo rastjo neprestano spreminjajo podoba parka.



Slika 9: Park Mokrice v poletnem času.

Jeseni se drevesa, kot so bukve, hrasti, tulipanovec, kostanji, divji kostanji, lipe, platane gabri, jeseni obarvajo v različne odtenke rumene, oranžne, rdeče, rjave barve ki izstopajo v pretežno zelenem okolju. Za zimsko barvo v parku pa poskrbijo številna vednozelena drevesa tis, smrek, pacipres in borov. Prav tako ne smemo pozabiti na mogočne platane, breze, ki poživljajo vrt v zimskem času s svojim lubjem.

#### 4.3 OSKRBA

Pomemben element angleškega parka je trata, ki je gladko strižena. Redna košnja poskrbi za zdravo travnato rušo in videz urejenosti, zato bi morali večjo pozornost nameniti tistemu delu parka, ki ni namenjen športu in ki bi ga morali, prav tako kot golf igrišče, redno kositi in vzdrževati. Na predelih, kjer je trata poškodovana zaradi teptanja, bi jo lahko nadomestili z novo, tako da položimo travnato rušo v obliki travnih preprog ali s setvijo trave. Vendar pa s polaganjem travne ruše dosežemo hitrejši učinek, saj na novo posejane trave ne smemo teptati, saj bi s teptanjem sejance trave uničili.

Drugi najpomembnejši gradnik parka so drevesa. Platane, divji kostanji in tulipanovec že kažejo znake staranja v obliki sušenja in lomljenja vej. Ker so to stoletna drevesa so

neprecenljiva in prispevajo tudi k vrednosti zemljišča. Zato bi bilo dobro, da bi vložili več truda v njihovo oskrbo, saj v parku niso drevesa posajena zaradi lesa, temveč zaradi funkcije v okviru rabe zemljišč. Zelo težko nadomestimo staro drevo z novo posajenim, saj je potrebno veliko časa, da dosežemo enak učinek v krajini, kot ga je imelo starejše drevo.

## 5 RAZPRAVA IN SKLEPI

Razvoj grajskih vrtov pa je v nasprotju z manjšimi zasebnimi vrtovi malce otežen, saj je pri obnovi takšnih vrtov potrebno upoštevati konservatorske smernice in ne lastnih želja, ki bi lahko povzročile izumetničenost takšnega prostora. Prav tako pa takšni parki le redko doživijo obnovo, ker je lastnikom važnejše izkoriščanje in ne toliko vlaganje v okolje.

### 5.1 RAZPRAVA

Urejena krajina je v zgodovini služila predvsem kot statusni simbol, s katerim so lastniki uveljavljali svojo moč v družbi in si zagotavljali socialno varnost. Usmerjena je bila v uresničevanje človekovih idealov. S tem pa je hkrati tudi vizualno dopolnjevala arhitekturne spomenike in ustvarjal prostorski okvir. Grajski parki so nazorno zgodovinsko pričanje o preteklosti, ki so se ob naših dvorcih pojavili v večjem obsegu v 17. stoletju.

#### Grajski park Mokrice

V času, ko je bil grad Mokrice v lasti plemstva, se je razvijal in širil tudi park ob njem. Zasajeno je bilo razno eksotično drevje, speljane so bile poti po bližnji in daljni okolici, ki so bile namenjene sprehodom in ježi. Po umiku plemstva iz naših krajev pa je tudi park počasi začel nazadovati, še posebej po drugi svetovni vojni in tako ga je polagoma začel preraščati gozd, nekatere dele parka pa so spremenili v intenzivne sadovnjake. Pomembnejša obnova se je zgodila leta 1988, vendar obnova ni bila izvedena do konca, saj se je lastnik preusmeril na izgradnjo golf igrišča. K sreči pa je golf igrišče ponovno združilo celotno območje parka. Vendar pa so zaradi samovoljnih in nepremišljenih posegov pri obnovi parka posekali več sto let starih hrastov park, prihaja pa tudi do neskladij (slika 10), ki v takšno zgodovinsko krajino ne sodijo. Prav tako nikamor ne vodi dejstvo, da urejajo le trato, ki je namenjena športu. Drevesa kot so npr. platana (slika 11), divji kostanj in tulipanovec pa že kažejo znake propadanja.



Slika 10: Neprimerna izbira cvetličnega lonca.



Slika 11: Poškodovana platana.

V parku prihaja do navzkrižja interesov saj se upravljalci ne morejo odločiti, katera dejavnost naj bo na gradu Mokrice. Ker je kompleks Mokrice namenjen tudi protokolarni dejavnosti, bi bilo smotno bolj vidno ločiti šport in protokol, ne pa da se eno prepleta z drugim. Zato bi Terme Čatež lahko golf igrišče (slika 12) umaknil iz te kulturne krajine in

ga prestavili v okolje, ki je že namenjen rekreaciji. Mokriški park pa bi lahko uredili po vzgledu Schönbrunna, kjer je grajsko poslopje s svojimi posebnostmi in park namenjeno protokolarni dejavnosti in turizmu.

Največji problem v grajskem parku Mokrice predstavlja slaba oskrba, saj vzdrževanje trate ni edino opravilo, ki bi ga bilo potrebno izvajati. Morali bi se usmeriti na ureditev posameznih delov parka, kot je npr. ureditev drevoreda s skrbno izbranimi sadikami in ne sejanci, ter ureditev okolice ribnika z vodnimi rastlinami. Ker je grad Mokrice protokolarni objekt bi lahko v park vnesli več barvitosti z gredicami enoletnic in dvoletnic ali s cvetočimi trajnicami. Prav tako velik problem predstavljajo neurejene poti na golf igrišču, in ravno zato ji golf avtomobili uničujejo travno rušo.



Slika 12: Golf igrišče pred gradom.

## 5.2 SKLEPI

Park Mokrice je protokolarni in športni objekt, urejen v angleškem krajinskem slogu, v katerega je umeščeno golf igrišče. Zaradi deljenega lastništva med Republiko Slovenijo in Termami Čatež se v parku izvajata dve dejavnosti, ki se ravno ne skladata. Golf igrišče bi morali umakniti iz neposredne bližine gradu, katero bi namenili izključno v reprezentančne namene.

Upravljalci vzdržujejo trato na golf igrišču, ob protokolarnem objektu pa je oskrba neredna. Uredili bi lahko posamezne dele parka, kot je drevored, cvetlične gredice in okolico ribnika ter namenili nekaj oskrbe stoletnim drevesom.

## 6 POVZETEK

Vodilo diplomskega dela je bila želja po ugotavljanju, v kakšne namene, če sploh, se uporabljajo grajski vrtovi ter želja po analizi stanja, v katerem se nahaja vrt ob gradu Mokrice.

Zato smo dele parka razdelili glede na to kakšno funkcijo opravljajo. Razdelitev po namembnosti, je pripomogla k temu, da ugotovimo katere prvine gradijo angleški park Mokrice.

Park Mokrice je nastal najverjetneje v 18. stoletju, današnji obseg pa je dobil v 19. stoletju, zasnovan je bil v angleškem krajinskem slogu in se je ohranil do danes.

Na 60 ha dvesto let starega angleškega parka se razprostira golf igrišče, ki je navkljub nekateri zgrešeni potezi, da so pri obnovi parka posekali veliko število starih hrastov, ponovno zaživel. Smotrno bi bilo ponovno oživiti nekoč najkakovostnejše dele parka, kot je Tiha dolina, ki se jih ne da uporabiti za golf igrišče. V parku je posajenih okoli sedemdeset različnih drevesnih vrst, ki tvorijo drevorede, skupinske in soliterne zasaditve, v parku pa je tudi ribnik z otokom in veliko travnatih površin, ki so značilne za angleški park.

Ker je park živ sistem se neprestano spreminja in je zanimiv skozi vse leto. Največjo spremembo park doživi v jeseni, ko se obarva v različne barve in na koncu listavci odvržejo liste. Na žalost pa se čez leto pokaže pomanjkanje oskrbe dreves, v obliki sušenja vej in odmiranja dreves.

Urejena krajina je nekoč služila uveljavljanju moči v družbi in je bila usmerjena v uresničevanje človekovih idealov, danes je namenjena funkciji v okviru rabe neke površine, ki je lahko estetska, socialna, zaznavna, varovalna ali ekološka.

## 7 VIRI

- Gardiner J. 1996a. Okrasno drevje. V: Enciklopedija vrtnarjenja. Žnidrešič M. (ur.). Ljubljana, Slovenska knjiga: 33 – 49
- Gardiner J. 1996b. Okrasne grmovnice. V: Enciklopedija vrtnarjenja. Žnidrešič M. (ur.). Ljubljana, Slovenska knjiga: 65 – 72
- Hacker J. 1996. Trata. V: Enciklopedija vrtnarjenja. Žnidrešič M. (ur.). Ljubljana, Slovenska knjiga: 276 – 289
- Mikuletič M. 2006a. Kako izbrati pravo. Vrtnar, 15, 6: 23
- Mikuletič M. 2006b. Namesto ograj. Vrtnar, 15, 6: 22
- Mikuletič M. 2006c. Obrezovanje živih mej. Vrtnar, 15, 6: 27
- Noordhuis K. T. 1997. Enciklopedija vrtnih rastlin. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije: 323 str.
- Ogrin D. 1993. Vrtna umetnost sveta. Ljubljana, Pudon – EWO: 400 str.
- Robinson P. 1996. Vodni vrt. V: Enciklopedija vrtnarjenja. Žnidrešič M. (ur.). Ljubljana, Slovenska knjiga: 244 – 259
- Simič M. 1995. Park ob gradu Mokrice. V: Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Batič J. (ur.). Ljubljana, Tisk 3: 81 - 83
- Simič M., Kolšek A. 2000. Zgodovinski vrtovi Dolenjske in Posavja. Novo mesto, Dolenjska založba: 79 str.
- Stopar I. 2001. Grajske stavbe v Sloveniji: Med Bogenšperkom in Mokricami. Ljubljana, Viharnik: 196 str.
- Vučer A. 2006. Izbor rastlin za strižene žive meje. Vrtnar, 15, 6: 24 – 25
- Wright T. 1996. Načrtovanje in oblikovanje vrta. V: Enciklopedija vrtnarjenja. Žnidrešič M. (ur.). Ljubljana, Slovenska knjiga: 21 - 23



## ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Gregorju OSTERCU za pomoč pri oblikovanju in dokončni pripravi diplomske naloge.

Posebna zahvala pa velja moji družini, za neizmerno pomoč pri nastanku diplomske naloge.